

Haastattelussa Airi Valkama

“HERO syntyi kansanliikkeestä”

HERO eli Helsingin seudun erilaiset oppijat ry perustettiin 4.5.1994. Yhdistyksen perustamiseen myötävaikutti monien tahojen ja henkilöiden yhteinen tahtotila: lukivaikeuksisille henkilöille tarvittiin tietoa, tukea ja apua Suomessa. Koulussa osattiin jo tunnistaa lukivaikeus, mutta tiedon ja tuen tarve oppimisvaikeuksisten keskuudessa oli valtava.

HEROn juhlavuoden “Sankareita 30 vuoden ajalta” ensimmäisessä tarinassa puheenvuoron saa HEROn perustajajäsen ja pitkäaikainen puheenjohtaja Airi Valkama.

HEROn juhlavuotta viettäessä on hyvä hetki kysyä, kuinka yhdistys sai alkunsa? Miksi HERO on perustettu?

Halusimme kuulla HEROn syntyvaiheista ja kutsuimme HEROn perustajajäsenen ja pitkäaikaisen puheenjohtajan **Airi Valkaman** haastatteluun. Saimme Airin tammikuisena maanantaina vieraaksi, ja parituntinen vierähti nopeasti. Sekin oli vain pieni pintaraapaisu siitä kaikesta tietomäärästä, mitä Airilla on.

Tapaamisen alussa toiminnanjohtaja **Suvi-Päivikki Hiipakka** tuo esiin sen, että Suomen kouluissa on ollut toimintaa lukilasten hyväksi jo 1950-luvulta alkaen. Koulujen toiminnan rinnalle tiedon ja tuen lisääminen oli tärkeää ennen kaikkea oppimisvaikeuksisille itselleen. Kolmannella sektorilla oli siis HEROn ja muiden lukijärjestöjen mentävä aukko.

Airi Valkama haastattelussa HEROssa 22.1.2024.

Yhdistyksen perustaminen vaatii aina asialleen omistautuneita henkilöitä, jotka haluavat saada muutosta aikaan itselleen tärkeästä aiheesta. Usein moni yhdistys käynnistyy ensisijaisesti vapaaehtoisten voimin. Rahoituskuviot tulevat kyseeseen vasta myöhemmin. HEROn syntyvaiheisiin palatessa on hyvä muistaa, että maailma oli tuolloin hyvin erilainen. Olemassa olevan tiedon etsimiseen ei ollut käytössä internetiä, ihmisten tapaamiset ja haastattelut suoritettiin kasvotusten tai puhelimitse eikä sähköpostia ollut yleisesti käytössä.

Vaikuttamistyö alkoi ihmisistä

Kysyttäessä HEROn alkuvaiheista, Airin ei tarvitse kauan pohtia vastausta: ”HERO syntyi kansanliikkeestä. Ennen yhdistyksen perustamista oli tapahtunut jo paljon asioita lukuisten eri ihmisten toimesta.”

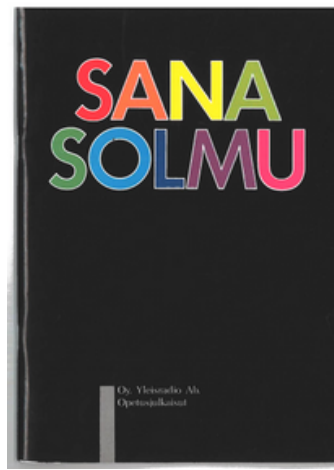
Haastattelun aikana Airi luettelee valtavan määrän muita henkilöitä ja tahoja, jotka ovat olleet mukana HEROn alkuvaiheissa. Tähän tiivistettyyn artikkeliin mahtuu luonnollisesti vain murto-osa kaikesta kuulemastamme. Meille, tämän päivän herolaisille, piirtyy selkeänä kuva siitä, että yhdistyksen perustamisen alkuvaiheet liittyvät yhteiseen tahtotilaan ja haluun vaikuttaa: oppimisvaikeusasioista tarvittiin lisää tietoa oppimisvaikeuksisille itselleen, jotta he osaavat tunnistaa asian itsessään ja etsiä apua.

”Lukivaikeusasioiden puolestapuhujina toimineet ihmiset vaikuttivat taustalla kauan ennen ensimmäistäkään kampanjaa”, korostaa Airi ihmiseltä ihmiselle tapahtuvan vaikuttamistyön tärkeyttä.

Yleisradion Sanasolmu-kampanja toi lukivaikeuksisten avun tarpeen näkyväksi Suomessa

Airi työskenteli toimittajana YLEllä eli Yleisradiolla 80-luvulla. Airi oli mm. mukana toteuttamassa ”Aikuisillako luku- ja kirjoitusvaikeuksia?” -ohjelmasarjaa jo vuonna 1987. Airi tunnisti oman lukivaikeutensa vasta tehdessään toimittajana juttuja aiheesta. Ohjelmien jälkeen YLE toteutti moniammatillisessa yhteistyössä ensimmäisen valtakunnallisen Sanasolmu-lukikampanjan Suomessa.

”Sanasolmusta kaikki alkoi 1989. Sanasolmu sisälsi radio-ohjelmia, tv-ohjelmia ja julkaisun, jota jaettiin maksutta. Sanasolmu-kampanjan keskeiset kumppanit Yleisradion lisäksi olivat STAKES (nykyinen THL), Opetushallituksen ammatillinen puoli sekä Työministeriö”, kertoo Airi.

Yleisradion Opetusjulkaisut,
Sanasolmu-kirja (1989),
toimittajat:
Riitta Jalonen,
Päivi Moore ja
Airi Valkama

Hauskana yksityiskohtana Airi mainitsee kampanjan nimen syntyneen hänen tuolloin 10-vuotiaan poikansa keksimänä. Sanasolmu – sanat solmussa – kuvaa hyvin lukivaikeuksisen kokemusmaailmaa.

HEROn arkistosta löytyvän Sanasolmu-kirjan esipuheesta löytyy mielenkiintoinen tausta kampanjalle. Euroopassa lukivaikeuksisten puolestapuhujina olivat olleet nimenomaan radion ja television opetusohjelmat. Eri maissa yleisön käsitykset lukivaikeusasioista olivat ohjelmien myötä muuttuneet, ja niiden ansiosta lukivaikeus alettiin nähdä ominaisuutena laiskuuden sijaan.

Yleisradion Sanasolmu-kampanjan tavoite oli avunsaantitarpeen osoittaminen myös Suomessa. Lukiopetusta annettiin jo koulumaailmassa ja lasten lukivaikeudet osattiin tunnistaa, mutta Sanasolmu-kampanjan aikaan esimerkiksi aikuisia koskevia tutkimuksia oli vielä niukasti.

Aikuisten avuntarve tuli näkyväksi Sanasolmu-kampanjan jälkeen. Airi kertoo, että Yleisradion asiakaspuheluihin vastasi kahdeksan henkilöä eikä kaikkia puheluita voitu ottaa edes vastaan.

Puheluiden tulva ja avuntarve olivat valtavia, ja linjoille soittaneiden ihmisten puhelut olivat pitkiä. Ihmisillä oli tarve saada kertoa omasta tai läheisen tarinasta. ”Tästä seurasi se, että puheluita ohjautui minulle sen jälkeen jatkuvasti myös kotipuhelimeen. Alkoi olla selvää, kuinka moni aikuinen on vailla tietoa ja tukea omasta lukivaikeudestaan”, Airi täsmentää.

Monen tahon ennakoivasta työstä pääkaupunkiseudun lukiverkostoksi

Yleisön tietoisuus lukivaikeuksista alkoi pikkuhiljaa levitä Suomessa, ja moni toimija teki jo käytännön työtä avun ja tuen antamiseksi. Airin mukaan ennakoivaa toimintaa olivat mm. Lapinlahden kansanopiston rehtori **Martti Antolan** lukikurssit, Suomen Mielenterveysseuran seminaarit, erityisopettaja **Raija Syvälahden** käynnistämät lukikurssit Työväenopistossa, lääkäri **Terttu Arajärven** työ lukitestiin saamiseksi lukioon sekä Ylen ruotsinkielisen puolen toimittaja **Maj Simonsin** työ.

”Vuonna 1990 maailmalla vietettiin YK:n lukutaitovuotta, mutta hämmästyseksemme koko vuonna lukivaikeusasiaa ei nostettu mukaan”, kertoo Airi ja jatkaa, että ”Lukutaitovuotta seuraavana vuonna Vapaan Sivistystyön yhteisjärjestö järjesti seminaarin oppimisvaikeusasioista. Järjestäjänä ja seminaarin vetäjänä toiminut **Eeva Siirala** jäi lopulta mukaan vaikuttamaan verkostotoimintaan.”

”YK:n lukutaitopäivästä 8.9. muodostui myöhemmin lukutaitokampanjoinnin päätapahtumapäivä. Parhaimmillaan seminaareissa oli jopa 700 ihmistä”, muistelee Airi. ”Seminaarien lisäksi alkoi olla tarve ihmisten kohtaamispaikalle.”

”Kohtaamispaikaksi muodostui Kallion kirjasto, josta kirjastonjohtaja **Ritva Granlund** järjesti meille oman lukunurkkauksen ja saimme tiloja myös kurssitoimintaan. **Sisko Savolainen** toimi lukunurkkauksen aktiivisena info- ja tukipisteen vetäjänä. Siskon kautta löytyi toimintaan yhä mukana oleva **Siiri Suonuuti-Lintumäki**”, Airi kertoo.

**”Haastoimme koko yhteiskuntaverkostoa
mukaan vaikuttamaan.” Airi Valkama**

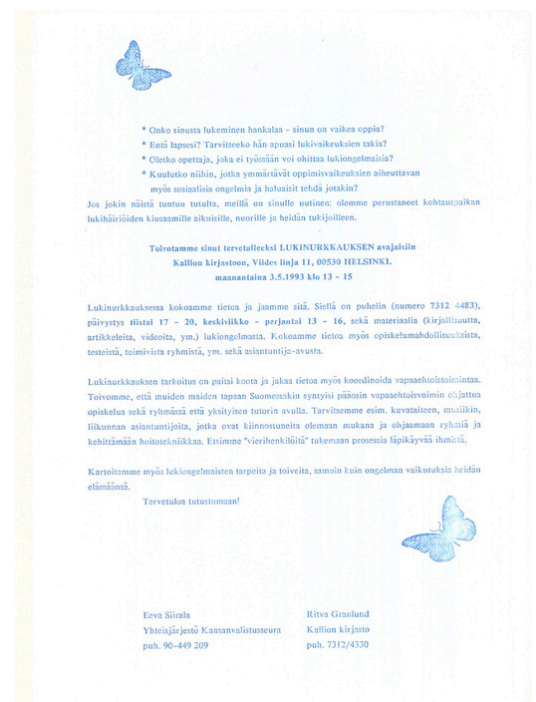

”Pikkuhiljaa perustimme pääkaupunkiseudun lukiverkoston, jota veti Helsingin yliopiston erityispedagogiikan professori **Jarkko Hautamäki**. Ennen HEROn rekisteröitymistä perustettuun pääkaupunkiseudun lukiverkostoon kuului paljon eri alojen toimijoita mm. opetus, kuntoutuspuolelta Kuntoutussäätiön psykologi **Seija Haapasalo** ja yliopistot sekä paljon ihmisiä”, Airi kertoo verkostotoiminnan käynnistymisestä ja tarkentaa, että ”Haastoimme koko yhteiskuntaverkostoa mukaan vaikuttamaan.”

Kallion kirjaston kohtaamispaikan lisäksi tärkeä toimija oli myös Käpylän iltaoppikoulu (nykyään Eiran aikuislukio), jossa aktiivisina käynnistäjinä toimivat rehtori **Pertti Hallikainen** ja erityisopettaja **Anna-Maija Hintikka**. Käpylän iltaoppikoulussa saattoi suorittaa peruskoulun loppuun tai osallistua erilaisille kursseille (mm. matematiikka, äidinkieli tai kielikurssit).

Kutsu: Lukunurkkauksen avajaiset

Kallion kirjastossa 3.5.1993, Kuva: HEROn arkisto.

Interreilaten Euroopasta ideoita Suomeen

Tuolloin Euroopassa lukivaikeusasioissa oltiin edelläkävijöitä ja tietoa kaivattiin Suomeen lisää. Silloin tiedonhankintaa ei suoritettu sähköisin hakumenetelmin, vaan paras tutkintatapa oli mennä paikan päälle itse. Airi kertoo saaneensa henkilökohtaisen avustuksen, jonka avulla hän matkusti Interraililla pitkin Eurooppaa etsimässä tietoa lukivaikeusasioista. "Minulla oli jopa nuorin lapsi mukani. Siinä vaiheessa elämä oli tasapainoilua perheen ja työasioiden välillä. Matkustusmaat olivat Irlanti, Englanti, Alankomaat, Belgia, Tanska ja Saksa. Ruotsissa oli käyty jo aiemmin. Pastorina toimineen **Ilkka Turkan** kautta pääsin tutustumaan mm. Berliinissä lukivaikeusasioiden keskuksen. Hampurissa oli jopa lukivaikeuksille oma kirjasto jo tuolloin. Melkoinen tiedonhakumatka!"

Yhteistyökumppaneita, verkostoja ja poliitikkoja yli puoluerajojen - sinnikkyydellä kohti yhdistyksen perustamista

HEROn perustaminen on vaatinut aikoinaan asialle omistautumisen lisäksi sinnikkyyttä ja periksiantamattomuutta. HEROssa saattaa kuulla yhä tarinan siitä, kuinka Airi oli päättäväisesti tavoitellut tärkeän asian tiimoilta erästä johtajaa eikä tapaamisaikaa ollut yrityksistä huolimatta järjestynyt. Lopulta tapaaminen oli järjestynyt Airin mentyä odottamaan päättäväisesti henkilön vapautumista lounastauolle. Haastattelussa Airi vahvistaa tämän "legendan" todeksi.

Rahoituksia anottiin, mutta ensimmäinen RAY:n (Raha-automaattiyhdistys, nykyisin STEA eli Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö) rahoitus evättiin. Uuden harkinnan jälkeen pääsimme tapaamaan rahoituksesta päättäviä ja pystyimme vakuuttamaan toiminnan tarpeellisuuden. Rahoituspäätöksessä tehtiin poikkeuksellisesti muutos, ja HERO sai rahoituksen."

"Ei ollut koskaan ongelma mennä tärkeän ihmisen luo kysymään jostain asiasta tai ajamaan HEROn asiaa." Airi Valkama

Oppimisvaikeusasioiden puolesta puhumiseen ja HEROn syntyyn vaikutettiin yli puoluerajojen. Ajatus oli valjastaa kaikki mahdolliset tahot mukaan ja olla yhteisellä asialla. HEROn syntyyn vaikuttaneita poliitikkoja olivat mm. **Paavo Lipponen, Ilkka ja Vappu Taipale, Riitta Uosukainen, Paula Risikko, Seppo Kääriäinen, Tarja Filatov, Paavo Arhinmäki, Ilkka Kanerva ja Sari Sarkomaa.**"

Vuonna 1992 silloiselle opetusministeri Riitta Uosukaiselle luovutettiin aikuisten lukemis- ja kirjoittamisvaikeuksia selvittäneen opetusministeriön työryhmän muistio. Tämän myötä perustettiin **Oikeus oppimiseen neuvottelukunta**, joka on yhä toiminnassa.

HERO perustetaan 4.5.1994

Lukivaikeuksisten yhdistys perustettiin 4.5.1994 ja perustamiskokous pidettiin Helsingin Työväenopiston Viipuri-salissa. Yhdistyksen nimeksi valittiin Helsingin seudun erilaiset oppijat. "Perustamiskokouksessa yhdistyksen nimestä käytiin runsasta keskustelua. Oppimisvaikeuksiset itse olivat sitä mieltä, että dysleksia-sana on vaikea lausua ja siksi päädyimme tähän nimeen", kertoo Airi nimen tarinaa.

HEROn syntymiseen vaikuttanutta kansanliikettä kuvaa hyvin se, että perustamiskokouksen asiakirjasta löytyvässä osallistujalistassa on peräti 46 nimeä.

Kutsu: HEROn perustamiskokous 4.5.1994.
Kuva: HEROn arkisto.

Samaan aikaan perustettiin myös Turun lukijärjestö (Varsinais-Suomen dysleksia ry), josta tuli opettajapainotteinen. Myös Kouvolaan, Jyväskylään ja Lahteen perustettiin lukijärjestöt. HERO vastasi valtakunnallisesta toiminnasta siihen saakka, kunnes Erilaisten oppijoiden liitto perustettiin vuonna 2001.

Airi Valkama
HEROn Vuosikokouksessa
19.4.1995.
Kuva: HEROn arkisto.

HEROn syntyhistoriaa käsittelevän haastattelun jälkeen on aika kysyä Airilta vielä muutama lisäkysymys.

Mikä sai sinut aikoinaan tarttumaan oppimisvaikeusasioihin, että lähdit vaikuttamaan asioihin?

Syynä oli omakohtainen kokemus, eli itseni lisäksi myös lapsillani on lukivaikeus. Ymmärsin, että kyse on lukivaikeudesta vasta nähtyäni maailmalla tehtyjä ohjelmia aiheesta. Suomessa tietoa lukivaikeuksille itselleen oli vielä vähän.

Syynä oli myös tasa-arvokysymys ja oikeudenmukaisuus. Koulumaailma oli suunnattu tietäytyypisille ihmisille ilman ymmärrystä siitä, että kaikilla ei ole samoja valmiuksia. Halusin tuoda tasa-arvonäkökulmaa esiin esimerkiksi siten, että selvitetään kaikkien valmiudet. Lähdin vaikuttamaan halusta saada asiat liikkeelle. Saimme pienillä resursseilla paljon aikaan. Olemme kaikki erilaisia ja kaikilla pitäisi olla oikeus oppia omalla tavallaan.

Mikä on mieleenpainuvuin kohtaamisesi HERO-työssä?

Niitä on niin valtavasti. Ei voi valita vain yhtä. Lähtökohta kohtaamisissa oli se, että "Sinä olet arvokas ja nyt vain täytyy löytää sinun tapasi toimia ja oppia".

Kohtaamisten joukkoon on mahtunut ihmisiä, joiden elämän suurimpia asioita on ollut suorittaa peruskoulu loppuun tai jotka ovat lopulta edenneet tohtoriksi saakka huolimatta lukivaikeudestaan. Kohtaamisen merkitys on voinut olla myös vain uskon antaminen ihmisille, ja siitä on moni jälkikäteen tullut kiittämään.

Mitä ajattelet tämän päivän keskustelusta lukutaidon häviämisestä? Eli miten lukutaitoa voisi mielestäsi lisätä?

Lukutaito on todella tärkeä asia. Minun lapsuudenkodissani luettiin paljon, ja kirjoja oli aina saatavilla. Nykyyksistä kirjahyllyt ovat jopa katoamassa. Kirjoille ja kirjallisuudelle pitää "altistaa" lapsesta saakka. Kirjojen lukeminen kehittää ajattelua, kielitaitoa ja liittyy myös kirjoittamiseen. Lukeminen on prosessi, joka tuottaa tulosta.

Nuorten kohdalla digimaailma kilpailee lukemisen kanssa. Mietin, että kuinka voisimme saada nuorille ahaa-elämyksen siitä, että "otanpa kirjan esiin". Koska varsinkin, jos on oppimisvaikeuksia, niin välttelee lukemista. Joskus lukuinnon kehittämiselle vaan pitää antaa aikaa. Aloitetaan Aku Ankoista, ja kirjoista voi innostua sitten myöhemmin.

Itselläni lapsuuden ystävät olivat monikulttuurisia, ja nykyään elämme monikulttuurisessa maailmassa. Mielestäni lukemisen tukeminen voi lähteä myös siitä, että olemme kiinnostuneita toistemme kulttuureista molemminpuolisesti.

Toivoisin kovasti, ettei lukeminen katoa. Tarinoiden kerronta on arvokasta ja lukemalla pääsee niin monenlaisiin maailmoihin.

Lukeminen on yksi edellytys myös kirjallisen taidon kehittymiselle. Siihen, että oppii ilmaisemaan itseään myös kirjallisesti, lukemisella on suuri merkitys. Kirjoja lukemalla jää mieleen aina vaikkapa uutta sanastoa tai erilaisia ilmaisutapoja. Myös kuuntelu ja keskustelu eli ihmisten välinen vuorovaikutus on tärkeää.

Mitä haluat sanoa 30-vuotta täyttävälle HEROLle?

HEROn alkuvaiheissa oli otollinen aika lukijärjestön luomiselle. Yhteiskunnan toiminta on muuttunut paljon. Tänä päivänä eletään tietoyhteiskunnassa ja asiat ovat muuttuneet. Yhteiskunnan muuttuessa eri ryhmistä tulee erilaisia ihmisiä erilaisen oppimisen piiriin.

Teidän pitää jatkaa tätä työtä ja huomioida, että ihmiset ovat erilaisia. Oppimisvaikeuksinen tarvitsee tukea, ja häntä pitää auttaa löytämään omat tapansa oppia. Ihmisiä pitää kunnioittaa ja arvostaa sellaisina kuin he ovat.

HEROn toiminnanjohtaja **Suvi-Päivikki Hiipakka** toteaa haastattelun päätteeksi, että HEROn strategia sisältää muun muassa ajatuksen erilaisuuden kunnioittamisesta sekä ohjenuoran "Jokaisella on oikeus oppia omalla tavallaan".

Airi Valkaman tapaaminen HERolla päättyy, ja Airi suuntaa lumipyryiseen Helsinkiin. Me jäämme hetkeksi purkamaan haastattelun valtavaa tietotulvaa, ja juhlavuoden slogan *30 vuotta työtä oppimisvaikeuksisten hyväksi* saa uuden merkityksen.

Sydämellinen kiitos Airi Valkamalle sekä sille suurelle vaikuttajajoukolle, jotka aikoinaan lähditte HEROa perustamaan.

Maailma on vuodesta 1994 ehtinyt muuttua moneen kertaan, ihmisiä on ollut matkan varrella valtava määrä, mutta me lupaamme: **Työ oppimisvaikeuksisten hyväksi jatkuu!**

Tässä artikkelissa tietolähteinä Airin haastattelun lisäksi on käytetty mm. Yleisradion Sanasolmu-julkaisua sekä HEROn historiasta säilyneitä dokumentteja mm. vanhoja mainoksia, leikkeitä, vihkoja ja julkaisuja.

HERO pähkinäkuoressa vuonna 2024

Helsingin seudun erilaiset oppijat ry eli **HERO** on oppimisvaikeuksisten henkilöiden paikallinen etujärjestö, jonka toiminta-alueella on pääkaupunkiseutu.

Tutustu toimintaamme ja ota yhteyttä, jos

- tarvitset ohjausta tai neuvontaa oppimisvaikeusasioissa.
- haluat osallistua koulutuksiimme tai yleisötilaisuuksiimme.
- sinua kiinnostaa kurssit, harrastustoiminta, vapaaehtois-, tai vertaistoiminta.
- olet kiinnostunut nuorten toiminnasta (15 - 29 v.).
- haluat osallistua lukiseulaan tai -testaukseen.
- haluat tulla tutustumaan HEROon.

www.lukihero.fi

Onko sinulla HEROn historiaan liittyvä tarina, jonka haluaisit jakaa muille?

Ota yhteyttä: marika.sipila@lukihero.fi tai puh. 050 5276 977 (tavoitettavissa ma - to)